

UOT 81.
ÇİMNƏZ KƏRİMOVA
Bakı Slavyan Universiteti
Suleyman Rustəm 33
sevinc.n@mail.ru

AZƏRBAYCAN VƏ İNGİLİS BƏDİİ ƏDƏBİYYATIN SİNTAKSİSİNDƏ İNTEQRASIYA PROSESİ

Xülasə

Məqalə mətnin integrasiyasında və tamlığında linqvistik funksiyaların roluna həsr olunmuşdur. Azərbaycan və ingilis bədii ədəbiyyatın sintaksisində integrasiya prosesi araşdırılır. Bu problemin dilçilik üçün aktuallığı son onilliklərdə mətn dilçiliyinin sürətli inkişafı ilə izah edilir. Onun məqsədi mətnin semantik və bədii-ideoloji vəhdəti baxımından araşdırılması, mətnin nitq vasitələrinin təşkili və istifadə prinsiplərinin müəyyənləşdirilməsi, müxtəlif mətnlərdə dil fenomenlərinin funksional-üslubi özünəməxsusluğunun öyrənilməsidir. Mətn integrasiyasının problemləri dilin kommunikativ funksiyasını təmin edən əlaqəli nitqin təşkili məsələləri ilə birbaşa əlaqəli olduğu üçün bu mövzunun tədqiqi vacib və aktualdır. Beləliklə, bu tədqiqatın aktuallığı linqvistlərin mətn və onun kateqoriyalarının öyrənilməsinə artan marağı, mətni formalaşdıran vahidlərin müəyyən edilməsinin nəzəri və praktik zərurəti, mətn integrasiyası vasitələrinin probleminin kifayət qədər tədqiq olunmaması ilə bağlıdır. Təhlil kommunikativ dilçilik və mətn dilçiliyinin struktur-semantik və funksional istiqamətində aparılmışdır. Tədqiqatın elmi yeniliyi sintaktik integrasiya proseslərinin öyrənilməsinə linqvopoetik yanaşma ilə müəyyən edilir; təhkiyə formaları mətnin sintaktik integrasiya prosesinin və tamlığının yaranmasını və varlığını şərtləndirən bir faktor kimi təsnif və təsvir olunur. Elmi yenilik eyni zamanda aşağıdakılardan ibarətdir:

- sintaktik integrasiya prosesinin fəaliyyət mexanizminin təsviri;
- onların təhlil metodlarının işlənib hazırlanması;
- ən kiçik mətn vahidi – fəvqi fraza vahidi hüdudunda integrasiyanın öyrənilməsi (çünki mikromətnin xarakterik xüsusiyyətləri makromətnə də aid edilir);
- mətnin sintaktik proseslərinin tədqiqi üçün lazım olan anlayışların elmi səviyyədə işlənməsi (“integrasiya sintaktik proses kimi”, “dezintegrasiya sintaktik proses kimi”, “proses komponenti”, “proses komponentlərinin qarşılıqlı əlaqələri”, “proseslərin qarşılıqlı əlaqələri”). İşdə kommunikativ təhlil, təsviri metod (sintaktik proseslərin öyrənilməsində, ümumiləşdirmədə, təhlil edilmiş materialın təsnifatında); kontekstual təhlil (integrasiya proseslərinin komponentlərini müəyyənləşdirilməsində, proseslərdə komponentlərin qarşılıqlı təsirinin təsvirində); semantik-sintaktik, struktur-kommunikativ və struktur-funksional təhlil (integrasiya proseslərinin komponentlərinin aşkara çıxarılmasında, proseslərdə komponentlərin qarşılıqlı təsirinin və proseslərin qarşılıqlı təsirinin təsvirində, proseslərin funksiyalarının müəyyənləşdirilməsində) istifadə edilmişdir. Təhlil vahidi integrasiya prosesinə malik olan mətn fraqmentidir. Tekstoloji təhlil metodu tətbiq olunmuşdur: verilmiş nümunələr fəvqi fraza vahidi və ya onların fraqmentləridir, onların əsasında integrasiya əlaqələri öz komponentləri arasında araşdırılır.

Açar sözlər: mətn, integrasiya, bədii ədəbiyyat, dilçilik, proses, kateqoriya, forma.

İntegrasiya prosesinin mahiyyəti bir-birindən fərqli kommunikasiya üsulları ilə həyata keçirilən semantik tamlığına nail olmaq üçün mətnin hissələrinin birləşdirməsindən ibarətdir.

Tamlıqdan danışarkən, biz dil vasitələrinin müəyyən bir arsenalını əhatə edən linqvistik kateqoriyaya aid olan əlaqəlilikdən fərqli olaraq mətnin semantik, estetik, praktik xüsusiyyətlərini nəzərdə tuturuq. Mətn parçalarının xətti və fəvqəlxətti inteqrasiyasının yaradılmasında mühüm rol fəvqi fraza vahidlərinin səviyyəsində fəaliyyət göstərən təkrarlara aiddir. Təhkiyə formaları mətnin təklif olunduğu və onu xarakterizə edən subyektə işarə edən formalar kimi müəyyən edilir.

Azərbaycan və ingilis bədii nəsrinin mətnlərində təhkiyə formaları sintaktik inteqrasiya proseslərinin yaradılması və mövcudluğunu şərtləndirən amildir.

Təhkiyə formalarının təzahürünün aşağıdakı üsulları vurğulanır:

- ənənəvi kompozisiya və üslub formalarının assimetriyası: nəql edən tərəfindən söylənilən nitqdə qəhrəman nitqinin əriməsi və mənimsəməsi baş verir və yaxud qəhrəmanın nitqinin danışığını özündə ehtiva edir: “Çox-çox illər sonra qoca yaşlarında hərdənbir ömrünün acı və xoş xatirələrini fikrində arıtlayanda, şadlıq və kədər günlərini yada salanda Zaur düşünürdü: əgər həyatı boyu bəxtiyar illəri, ayları, günləri, saatları, dəqiqələri olmuşdusa, xoşbəxt dəqiqələrinin ən xoşbəxti bax bu bir neçə an idi... Domodedovo aeroportunun şəffaf qalereyasında uzaqdan Təhminəni görəndə, ona tərəf qaçanda, Təhminəni qolları arasına alanda və Təhminə deyəndə: Zaurik, nə yaxşı ki, gəldin” [3, s.220].- monoloji və dialoji replikaların əlaqələndirilməsində pozulma: monoloji replikaya sərbəst vasitəsiz nitq və ya həqiqi mənada vasitəli olmayan nitq kimi qurulmuş dialoji replikalar daxildir və ya müəllifin (və ya nəql edəninin nitqinin), dialoji replikaların, həqiqi mənada vasitəli olmayan nitqin bir-birini əvəz etməsi (və ya anlatıcının danışması) müşahidə olunur. Məsələn: Məleykə xanıma dedim ki, Pikassonun «Kasıbların süfrəsi» qrafikası yadınızdadırmı? Məleykə xanım dedi ki, bəli, yadımdadır, «mavi dövrün» bəhrəsidir: kişi ilə qadın yeməxananın bir küncündə oturublar, qarşılarında içi boş boşqab, bir tikə çörək, iki stəkan və bir şüşə var; kişi sol əlini qadının çiyinə qoyub, sağ əlini onun qoluna söykəyib; ayrı-ayrı səmtə baxırlar, fikirlidirlər. Sonra Məleykə xanım mənə elə baxdı, yəni ki, indi gördünüzmü «Kasıbların süfrəsi» yadımdadır, ya yox? Mən bu təkəbbürlü baxışları cavabsız qoydum və dedim ki, yaxşı hafizəniz var, tamamilə doğrudur, mən həmin əsəri nəzərdə tuturam. [4].

- sitatlardan istifadə: sitat tam ola bilər və ya dəyişdirilə bilər. Məsələn, dəyişdirilmiş sitat: Vaxt özü mənə isbat etdi ki, hər yara sağalan deyil. O, mənə anlatdı ki, əbədi gedən taksiləri saxlamaqçün bəlkə bir ömür boyu piyada qaçmalı olsan belə qaçmalısan, heykəl tək durub fəlsəfə yürütmək bir peşə deyil [3, s.196].

- mətni “aralayan” sintaktik komponentlərinin (əlavə, parselyasiya, abzaslara üzvlənmə və s.) istifadəsi (daha ətraflı aşağıda verilmişdir). Məsələn, Mən təşviş içində sentyabrın birinci dərş gününün bitməsindən sonra gözlədim ki, yenə də keçən ilki şit zarafatlar, “şairəm çünki vəzifəm budur... ənam alım” kimi atmacalar... Bunu Arif uydurmuşdu və hər dəfə ədəbiyyat xaric bəzi o biri dərşlərdən, məsələn, cəbrdən, həndəsədən, kimyadan qeyri-obyektiv aldığım yazıq “üş”lərə, “dörd”lərə (əlbəttə ki, bunlar mənim “ədəbi uğurlarımın” məktəb tərəfindən bir növ “cavabı” idi) beləcə mənim arxamca yana-yana istehza edirdi. Yəni şairliyinin hesabına o biri dərşlərdə sənə edilən güzəştləri elə bilmə başa düşmürük – eşşək deyilik və çörəyi də ağzımıza yeyirik...

Qəribədir, bu dəfə heç bir atmaca zarafat olmadı. Elə bil sözləşiblər. Əksinə, hamısı, Arifin özü də mənə nəsə qəribə bir... baxışla baxırdılar, gözlərində istilik vardı... [1].

Sintaktik inteqrasiya proseslərinin mövcudluğunu şərtləndirən amil kimi təhkiyə formaları çox funksiyalıdır. Birincisi, onlar inteqrasiya sintaktik proseslərin fəaliyyət mexanizmini ortaya qoyur. İkincisi, bədii mətnə sintaktik proseslərin funksiyalarını müəyyənləşdirir.

Təhkiyə formaları aşağıdakı sintaktik proseslərin yaranmasına səbəb olmuşdur: başqasının nitqinin qurulması, mürəkkəb cümlələrin mürəkkəbləşdirilməsi, sintaktik təkrarlar, sitat gətirmə, allüziya və reminissensiya, əlavələr, parselyasiya, abzaslara üzvlənmə, sintaktik

implikasiya (yalnış və ya gizli təsəvvür edilən ifadələr). Bu sintaktik proseslər komponentlər arasındakı əlaqədə fərqlənən integrasiya və dezintegrasiya proseslərinin qruplarını təşkil edir.

Komponent dedikdə qarşılıqlı fəaliyyət prosesinin həyata keçirilməsini təmin edən prosesin tərkib hissələri başa düşülür. Sintaksik proses prosesin komponentləri arasında həyata keçirilən hərəkətlərdir. Məsələn: “Qəribədir...çox qəribə fikirdir...deməli, taleyinizə gələcəyin bir neçə müxtəlif variantı yazılıb, onlardan hansı birini seçmək isə özümüzədən asılıdır. Deməli...qəribə fikirdir bu...ətrafı fikirləşmək lazım idi bu barədə...Macal olanda” [2, s.398]. “Bu barədə” - əvvəlki məlumata yönəldir və həmin məlumatı bu mətnin parçası ilə əlaqələndirir; “macal olanda” – isə gələcək mətni indiki mətnlə əlaqələndirir. Beləliklə də, retrospeksiya və prospeksiyanın (anafirik-kataforik əlaqələrin) mətnin integrasiyasındakı rolunu aydın görmək olur.

Özgə nitqin qurulması prosesinin komponentləri bir-birinin ardınca gələ bilər. Bir komponent digərinə daxil edilə bilər. Müəllifin komponenti xarici komponentdən istifadə edə bilər.

İntegrasiya sintaktik bir proses kimi sintaktik proseslərin və ya sintaktik proseslərin komponentlərinin birləşməsidir [6, c.7]. Mətn hissələrinin integrasiyasının nəticəsi onun bütövlüyünə çevrilməsidir [7, p.94-95].

İntegrasiyanın sintaktik proseslərinin seçilməsi təhkiyə formalarının yuxarıda göstərilən təzahürlərinin üsullarına əsaslanır: ənənəvi kompozisiya üslub formalarının assimetriyası, monoloji və dialoji replikaların birləşməsində pozulma, sitatların istifadəsi, mətn fraqmentində mövzuların aktualaşdırılması, mətni “aralayan” sintaktik komponentlərin istifadəsi. Sonuncu metod (mətni “aralayan” sintaktik komponentlərin istifadəsi) universaldır və integrasiya və dezintegrasiya sintaktik proseslərin yaranmasına səbəb olur. İntegrasiya prosesinə gəldikdə, daxil edilən komponent özgə nitq komponentini özündə birləşdirə bilər.

Birləşmə (integrasiya) mətnin parçasında aşağıdakılarla ifadə olunur:

a) ənənəvi sintaktik və punktuasiya formasına malik olmayan planların “ifadədə müəyyən ekspressiv-məna elementlərinin aksentləşdirilməsi” üsulu kimi sintaktik təkrar;

b) ənənəvi sintaktik və punktuasiya formasına malik olmayan (intermətnlik) müəllif mətninə daxil edilən bir və ya bir neçə mənbələr.

Mətn mövzusu və ya məzmunun koherentliliyi də mətni birləşdirir.

Mövzu məlum olan informasiyaları ötürdüyünə görə o, cümlənin və ya mətnin başlanğıcında gəlir. Bütün cümlənin rema olduğu və mətnin əvvəlində verildiyi halda, bütün sonrakı mətn bu ilkin rema vasitəsilə də integrasiya olunur: məsələn, remanın nağıl mətn fraqmentində aktualaşdırılması: Biri vardı, biri yox idi, bir keçisaqqal kişi var idi.

İntegrasiya və dezintegrasiya sintaktik proseslərinin hərəkət mexanizmi proseslərdə komponentlərin qarşılıqlı təsirini, proseslərin bir-birinə qarşılıqlı təsirini ehtiva edir. Proseslərin bir-birinə qarşılıqlı təsiri mətnin fraqmentində integrasiya və / və ya dezintegrasiya prosesinin birgə və ya növbə ilə mövcudluğudur. Məsələn:

... İlk dəfə idi ki, gecələr istədiyim yuxunu görə bilirdim. Xəstəxanada yatdığım müddətdə buranın bir xeyri o oldu ki, öyrəşdirdim artıq özümü buna, yəni ürəyim istəyən yuxunu görməyə. Demək olar ki, sifariş kimi idi, hansı yuxunu, hansı məzmununda istəyirdim, özüm özümə sifariş edirdim (əlbəttə ki, xüsusi üsulu var idi bunun). Ən çox sevdiyim yuxu isə üzümə bağlı idi. Elə-belə üzümə demək olar ki, bacarmıram. Bax, bizim aramızda əsl üzgüçü İlkidir. Saatlarla üzə bilir – qəribədir. Mən isə “demək olar”sız da üzümə bacarmıram, həqiqəti demək lazımdır. Amma yuxuda... Sürətlə, əl-qolumu geniş ata-ata, az qala bütün dənizi qucaqlaya-qucaqlaya hər gecə nə zaman, nə qədər istəsəm üzdükə üzürəm. Ləzzət eləyir [1]. Bu mətnə arxa plana aid iki məlumat var: 1) əlbəttə ki, xüsusi üsulu var idi bunun və 2) Bax, bizim aramızda əsl üzgüçü İlkidir. Saatlarla üzə bilir – qəribədir. Lakin bu məlumatlar müəllifin əsas fikri ilə əlaqəli olduğu üçün onlar bu mətni parçalamır, yəni mətnə dezintegrasiya və integrasiya prosesləri yanaşı həyata keçirilir.

Mürəkkəbləşdirilmiş mürəkkəb cümlələr özgə nitqinin qurulması kimi integrasiya proseslərini əhatə edir; sintaktik təkrar (paralellik: Elçinin dilində paralel parçaların müxtəlif səciyyəli təkrarı mətnə monolitlik verir. Məsələn,o karvanda altı dəvə var idi, hər dəvənin də öz sarbanı var idi, hərə öz dəvəsinin qabağına düşüb gedirdi və mən açıq-aşkar gördüm ki, o sarbanlar bir-bir Cəfərə, Adilə, Əbdüləliyə, Qocaya, Cəbrayıl, Ağarəhimə oxşayır [5, s.229]) və dezintegrasiya prosesi – sintaktik implikasiya.

Təhkiyə formaları sintaktik integrasiya proseslərinin mövcudluğunun şərti olan amil kimi çox funksiyalıdır. Birincisi, həmin formalar integrasiya sintaktik proseslərin fəaliyyət mexanizmini ortaya qoyur. İkincisi, bədii mətnə sintaktik proseslərin funksiyalarını müəyyənləşdirir.

İntegrasiya proseslərinə daxildir: mətn daxili integrasiya və mətnlərarası integrasiya. Onlar bədii mətnin ədəbi istiqamətə aid edilməsindən asılı olaraq, fərqləndirilir.

Başqasının nitqini qurmaq, mürəkkəb cümlələrin mürəkkəbləşdirilməsi, sintaktik təkrarlar mətn daxili integrasiyanın sintaktik proseslərinə aiddir. Bu proseslər üçün ümumi cəhət ondan ibarətdir ki, onların yaradılmasında bir mətnin komponentləri iştirak edir.

Başqasının nitqini qurmaq / vasitəli nitqin qurulması müəllifin və vasitəli nitq komponentlərinin qarşılıqlı təsirləri ilə yaradılmış sintaktik proses kimi tədqiq edilmişdir. Müəllif komponenti nəql edən, başqasının nitqini daxil edən və onu dayandıran rəvayətinin nitqidir. Vasitəli nitq komponenti qəhrəmanın, rəvayətinin, nəql edən nitqi ilə daxil olunan, ondan əvvəl gələn, dayandırılan nitqdır. Başqasının nitqinin qurulması prosesini yaradan komponentlərin bir-birinə qarşılıqlı təsiri başqasının nitqinin verilmə üsulundan, onun yaradılmasında iştirak edən komponentlərin sayından, söz / ünsiyyət formasından asılıdır.

Tədqiqatın gedişində aydın olmuşdur ki, bədii nəsr mətnlərdə başqasının nitqinin qurulması prosesini şərtləndirən təhkiyə formalarının təzahürü aşağıdakı üsullarda özünü göstərir: ənənəvi kompozisiya-üslub formalarının assimetriyası, monoloji və dialoji replikaların bir-birinə qoşulmasında pozulma halı. Bu üsulların əsasında nəql edən, rəvayətinin, qəhrəman(lar)ın nitq parçalarının “qarışması” durur.

Başqasının nitqinin qurulması, mürəkkəb cümlələrin mürəkkəbləşdirilməsi, mətn fraqmentində mövzunun aktuallaşdırılması, mətn daxili zəncir əlaqəsi (əvəzliliklərin, leksik və sintaktik təkrarların istifadə edilməsi, sinonimlərin, əvəzliliklərin və əvəzlik zərflərinin istifadə edilməsi, sinonimlərin, əvəzliliklərin, əvəzlik zərflərin, feilin zaman formaları) mətn daxili integrasiyanın sintaktik proseslərinə aiddir. Bu proseslər üçün ümumi olan odur ki, bir mətnin komponentləri onların yaradılmasında iştirak edir.

Ədəbiyyat:

1. Abdulla K. Tarixsiz gündəlik. Bakı, «XXI-YNE», 2005, 288 s.
2. Anar. Seçilmiş əsərləri, I hissə. Bakı: Azərnəşr, 1988, 400 s.
3. Anar. Seçilmiş əsərləri, II hissə. Bakı: Azərnəşr, 1988, 352 s.
4. Elçin. Seçilmiş əsərləri, I cild. Bakı: Azərnəşr, 1988, 452 s.
5. Elçin. Seçilmiş əsərləri, II cild. Bakı: Azərnəşr, 1988, 448 s.
6. Марыина О.В. Интеграционные и дезинтеграционные процессы в синтаксисе русской художественной прозы 1980-2000-х гг. Автореф. дисс. ... док. фил. наук, Барнаул, 2012, 35с.
7. Щирова И. А., Гончарова Е. А. Многомерность текста: понимание и интерпретация: Учебное пособие. СПб.: ООО «Книжный Дом», 2007, 472 с.

Процессы интеграции в синтаксисе текстов азербайджанской и английской художественной литературы

Резюме

Статья посвящена роли языковых функций в интеграции и целостности текста. Рассматриваются процессы интеграции в синтаксисе текстов азербайджанской и английской художественной литературы. Данная проблема актуальна для языкознания, поскольку последние десятилетия знаменуются стремительным развитием лингвистики текста, в задачу которой входит рассмотрение текста с точки зрения его смыслового и идейно-художественного единства, выявление принципов организации и использования речевых средств текста, изучение функционально-стилистического своеобразия языковых явлений в различных текстах. Исследование настоящей темы является актуальным, так как проблемы интеграции текста непосредственно связаны с вопросами организации связной речи, обеспечивающей коммуникативную функцию языка. Таким образом, актуальность настоящего исследования обусловлена возрастающим интересом лингвистов к изучению текста и его категорий; теоретической и практической необходимостью определения текстообразующих единиц; недостаточной разработкой проблемы средств интеграции текста. Анализ выполнен в русле структурно-семантического и функционального направлений коммуникативной лингвистики и лингвистики текста. Научная новизна исследования определяется лингвопоэтическим подходом к изучению процессов синтаксической интеграции; повествовательные формы квалифицированы и описаны как фактор, обуславливающий порождение и существование синтаксического процесса интеграции и целостности текста. Научная новизна заключается также:

- в описании механизма действия интеграционного синтаксического процесса;
- в разработке методики их анализа;
- в исследовании интеграции в пределах наименьшей единицы текста – сверхфразового единства (поскольку свойства, присущие микротексту, присущи и макротексту);
- во введении в научный обиход понятий, необходимых для исследования синтаксических процессов текста («интеграция как синтаксический процесс», «дезинтеграция как синтаксический процесс», «компонент процесса», «взаимодействие компонентов процесса», «взаимодействие процессов»). В работе использованы: коммуникативный анализ, описательный метод (при изучении синтаксических процессов, обобщении, классификации анализируемого материала); контекстуальный анализ (при выявлении компонентов процессов интеграции, описании взаимодействия компонентов в процессах); семантико-синтаксический, структурно-коммуникативный и структурно-функциональный анализ (при выявлении компонентов процессов интеграции, описании взаимодействия компонентов в процессах и взаимодействия процессов, установлении функций процессов). Единицей анализа является фрагмент текста с интеграционным процессом. Был применён метод текстологического анализа: приведённые примеры представляют собой сверхфразовые единства или их фрагменты, на основе которых проводится исследование интеграционных связей между их составляющими.

Ключевые слова: текст, интеграция, художественная литература, лингвистика, процесс, категория, форма.

**Processes of integration in the syntax of texts of azerbaijan and english fiction
Summary**

The article is devoted to the role of language functions in the integration and integrity of the text. The processes of integration in the syntax of the texts of Azerbaijani and English fiction are considered. This problem is relevant for linguistics, since the last decades have been marked by the rapid development of text linguistics, whose task is to examine the text from the point of view of its semantic and ideological and artistic unity, identify the principles of organization and use of text speech means, study the functional and stylistic originality of linguistic phenomena in various texts. The study of this topic is relevant, since the problems of text integration are directly related to the organization of coherent speech, providing the communicative function of the language. Thus, the relevance of this study is due to the increasing interest of linguists in the study of the text and its categories; the theoretical and practical necessity of defining text-forming units; insufficient development of the problem of text integration tools. The analysis is made in line with the structural-semantic and functional areas of communicative linguistics and text linguistics. The scientific novelty of the research is determined by the linguistic approach to the study of syntactic integration processes; narrative forms are qualified and described as a factor in the generation and existence of a syntactic process of integration and integrity of the text. Scientific novelty is also:

- in the description of the mechanism of action of the integration syntactic process;
- in the development of methods for their analysis;
- in the study of integration within the smallest unit of text - super-expressive unity (since the properties inherent in microtext are inherent in macrotext);
- in establishing the functions of the integration syntactic process in Azerbaijani and English prose artistic texts;
- in the introduction to scientific use of concepts necessary for the study of syntactic processes of the text ("integration as a syntactic process", "disintegration as a syntactic process", "process components", "interaction of process components", "interaction of processes"). The scientific novelty of the research is determined by the linguistic approach to the study of syntactic integration processes; narrative forms are qualified and described as a factor in the generation and existence of a syntactic process of integration and integrity of the text. Scientific novelty is also:
- in the description of the mechanism of action of the integration syntactic process;
- in the development of methods for their analysis;
- in the study of integration within the smallest unit of text - super-expressive unity (since the properties inherent in microtext are inherent in macrotext);
- in establishing the functions of the integration syntactic process in Azerbaijani and English prose artistic texts;

Keywords: text, integration, fiction, linguistics, process, category, form.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 12.04.2019

Çapa qəbul olunma tarixi: 31.05.2019

Filologiya elmləri doktoru, professor Əfqan Abdullayev tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.